

Ф.А. ВАЖИНСЬКИЙ,
к.е.н., ст. наук. співр., ІРД НАН України,
П.П. ГАВРИЛКО,
к.е.н., доцент, УНЦ КНТЕУ,
М.Ю. ПАЛАКУЛИЧ,
к.е.н., викладач, УНЦ КНТЕУ

Проблеми ціноутворення на продукцію сільського господарства

Диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію є однією з головних проблем сучасного агропромислового комплексу України. Ціновий диспаритет спостерігається і всередині АПК між сільськогосподарським виробництвом та переробною галуззю, а також у сільському господарстві – між рослинництвом і тваринництвом. У статті наведено основні фактори ціноутворення в сільському господарстві; виявлено проблеми диспаритету цін на продукцію сільського господарства; розглянуто заходи щодо впорядкування ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Ключові слова: державне регулювання, сільськогосподарська продукція, сільське господарство, підприємства, диспаритет цін, інфляція, платоспроможність.

Диспаритет цен на сельскохозяйственную продукцию является одной из главных проблем современного агропромышленного комплекса. Ценовой диспаритет наблюдается и внутри АПК между сельскохозяйственным производством и перерабатывающей отраслью, а также в сельском хозяйстве – между растениеводством и животноводством. В статье приведены основные факторы ценообразования в сельском хозяйстве; обнаружены проблемы диспаритета цен на продукцию сельского хозяйства; рассмотрены мероприятия по упорядочению ценообразования на сельскохозяйственную продукцию.

Ключевые слова: государственное регулирование, сельскохозяйственная продукция, сельское хозяйство, предприятия, диспаритет цен, инфляция, платежеспособность.

Disparity of prices on the agricultural produce is one of main problems of modern agroindustrial complex of Ukraine. Disparity of prices is observed into agroindustrial complex between the agricultural production and processing industry, and also in agriculture – between a plant-grower and stock-raising. The basic factors of pricing in agriculture are resulted in the article; found out the problems of disparity of prices on the products of agriculture; measures are considered on equipping with modern amenities of pricing on the agricultural produce.

Keywords: government control, agricultural produce, agriculture, enterprises, disparity of prices, inflation, solvency.

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкової економіки в Україні основним напрямом аграрних реформ має

стати курс на послідовну переорієнтацію сільської економіки на задоволення потреб населення. Подолання проблем низької ефективності аграрної політики, дефіциту бюджетних коштів, віддаленості селян від ринків збуту сільськогосподарської продукції, обмеженості доступу до матеріально-технічних, фінансових ресурсів вимагає значного посилення державного впливу на сільські території.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій досліджено в наукових працях О. Булавко, В. Бутенко, П. Гайдучького, В. Горкавого, Р. Косодія, М. Кропивко, Л. Михайлової, В. Онищенко, Б. Панасюка, В. Пили, І. Прокопи, П. Саблука, В. Трегобчука, О. Цепка, Л. Шепотько, В. Юрчишина та ін.

Але, незважаючи на посилену увагу науковців до проблем села, недостатньо повно досліджені питання державного регулювання розвитку сільських територій. Потребують належної уваги теоретичні надбання та практичні розробки проблем державного регулювання розвитку сільських територій.

Метою статті є виявлення проблем ціноутворення на продукцію сільського господарства та шляхів їхнього вирішення.

Виклад основного матеріалу. На процес ринкового ціноутворення впливають багато зовнішніх і внутрішніх факторів.

До зовнішніх факторів відносяться: загальний стан економіки країни (стабільність економіки, рівень розвитку виробництва та інфраструктури, платоспроможність підприємств і населення, формування багатуукладної економіки, система оподаткування); політична стабільність; характер регулювання державою економіки; кон'юнктура світового ринку; стан аграрного ринку (рівень конкуренції між сільськогосподарськими виробниками); обсяги купівельного попиту; дефіцит необхідних ресурсів (трудових, фінансових); рівень інфляції.

До внутрішніх факторів відносяться: особливості виробництва; специфіка виробленої продукції (ціна зростає на продукцію більш глибокої переробки і кращої якості, а також делікатесну продукцію); обсяг ринку, ринкові ніші; маркетингова стратегія розвитку підприємства; мобільність виробничого процесу; життєвий цикл продукції; рекламна діяльність; організація сервісних послуг і розвиток фірмової торгівлі.

Сільське господарство вимагає цінового регулювання з боку держави з причин, пов'язаних із низькою еластичністю попиту на сільськогосподарську продукцію. Населення відносно стабільно споживає продукти харчування. Лише при значному підвищенні цін та відповідному зниженні реальних доходів зменшується споживання продовольчих товарів [3].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Попит на продукти харчування малоеластичний. При падінні ціни або зростанні доходів попит на продукти харчування зростає менш відчутно, тому що на нього крім економічного фактора діє ще й фізіологічний чинник: наприклад, при підвищенні реального доходу вдвічі людина не може вдвічі більше споживати продуктів харчування. Цінова політика лише частково впливає на попит населення.

Сільськогосподарське виробництво є також малоеластичним за ціною. Ця галузь сама по собі має досить консервативний характер. Необхідний тривалий термін для пристосування виробників сільськогосподарської продукції до нового рівня цін, якщо в тому ж напрямі змінюватимуться і ціни на засоби виробництва.

У наявності два малоеластичних сектори народного господарства – сільськогосподарське виробництво і платоспроможний попит на продукти харчування. Але саме через це ціни на продукцію сільського господарства є високочутливими. Ринок продовольчих товарів, а звідси і закупівельні ціни на сільськогосподарські продукти є нестабільними. Внаслідок цього сільське господарство не є саморегульованим. Отже, відносно сільського господарства необхідне державне втручання в економіку.

Для умов сучасної України найбільш прийнятною є парадигма розгляду економіки сільського господарства як регульованої з боку держави системи. При цьому слід виходити з того, що потрібна зовнішня сила, яка б обмежувала коливання цін певним коридором, оберігаючи виробника і споживача від деструктивного коливання цін. Надмірні коливання цін здатні розладнати все сільськогосподарське виробництво та ринок продуктів харчування. Основне завдання полягає в тому, що ринок продуктів харчування, а також сільськогосподарське виробництво мають регулюватися, і як основний регулятор має виступати держава. Її завдання в області цін полягає як в обмежувальному, так і в конструктивному характері: обмеження коливань цін зі встановленням вилки цін (верхня та нижня ціни) і ціною, яка орієнтує виробника (що знаходиться між цими крайніми величинами).

Такий підхід до державного регулювання цін добре відомий, він полягає, перш за все, в товарних інтервенціях і прямих державних виплатах для підтримки нижнього рівня цін та забезпечення умов процесу відтворення в сільському господарстві. Потрібно відзначити, що такий державний механізм підтримки цін є досить дорогим, і звичайно витрати на нього складають значну частину державного бюджету. Однак без цих істотних витрат становище на продовольчому ринку і в сільському господарстві в умовах безконтрольної дії ринкової стихії було б значно гірше, втрати були б ще більші.

Особливістю сільського господарства є низька мобільність трудових ресурсів. Перепади цін працівники сільського господарства в умовах ринку компенсують збільшенням затраченої праці і продукції, намагаючись при зменшенні доходів від одиниці продукції зберегти або збільшити обсяги виробництва, що веде до додаткового падіння цін. Ці осо-

бливості мають враховуватися в аграрній політиці, що ставить своєю метою як збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, так і підтримку доходів сільгоспвиробників на прийнятному рівні. Сільське господарство в даний час через свої галузеві особливості є однією з найменш монополізованих галузей, що виробляє до того ж продукцію, яка швидко псується. А суміжні з ним галузі АПК, що переробляють сільськогосподарську продукцію, відносяться до найбільш монополізованих секторів економіки.

Підприємства переробної промисловості та торгівлі за відсутності достатньої конкуренції підняли ціни на продукти харчування настільки, що відповідні витрати населення стали становити в бюджеті сімей до 50–60%. В цих умовах зниження цін на продукти харчування стає для торгівлі та переробної промисловості не вигідним, оскільки викликане цим зростання обсягів споживання продуктів харчування не призводить до збільшення прибутків торгівлі. Продукти харчування є товарами нееластичними за попитом (зниження чи підвищення ціни на них призводить до значно меншого підвищення чи зниження попиту із-за фізіологічних особливостей людини). Але для торгівлі зниження цін веде до зниження прибутку залежно від величини торгової націнки – від 3 до 5%.

Кризовий стан в агропромисловому комплексі країни обумовлений серйозними недоліками в ціновій політиці держави. Головна причина розвалу агропромислового комплексу – порушення цінового паритету, неконтрольоване підвищення цін монополістами, що виробляють засоби виробництва для села, скорочення попиту на сільськогосподарську продукцію через низький платоспроможний попит основної маси населення [6].

Лібералізація цін та інфляція в умовах монополізму ресурсозабезпечуючих галузей викликала подорожчання матеріально-технічних ресурсів, що споживаються в сільському господарстві, порушення еквівалентності обміну, що різко загострило ціновий диспаритет між сільським господарством та іншими галузями економіки. Особливо негативно вплинуло на цей процес безконтрольне зростання цін на енергоносії. При багаторазовому підвищенні роздрібних цін на основні види продовольства відбувається зниження питомої ваги вартості сільськогосподарської сировини в структурі роздрібної ціни і прибутку від реалізації кінцевої продукції. Це зумовило спад виробництва та подорожчання продукції, зростання заборгованості і погіршення фінансового становища, наростаючі ознаки банкрутства сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств. Диспаритет цін на продукцію сільського господарства є однією з головних проблем сучасного агропромислового комплексу. Ціновий диспаритет спостерігається і всередині АПК між сільськогосподарським виробництвом та переробною галуззю, а також в сільському господарстві – між рослинництвом і тваринництвом.

В Україні вступ до ринку супроводжувався переходом до застосування вільних (договірних) цін, що складаються під

впливом попиту і пропозиції. Лібералізація цін не могла забезпечити пропорційне зростання цін на продукцію агропромислового комплексу і промислових товарів та послуг, що споживались селом. Проблема диспаритету цін в агропромислового комплексу стала особливо гострою. Диспаритет цін між промисловою та сільськогосподарською продукцією значно зріс. Підтримки аграрного сектору державою практично не було. Більш ніж удвічі скоротилася питома вага оплати праці і значно зросла частка витрат на енергоресурси, запасні частини і матеріали, а також амортизацію основних засобів.

На даний час становище дещо змінилося. Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції почав зростати. У самому сільському господарстві спостерігаються диспропорції між рослинництвом і тваринництвом. Більшість основних галузей рослинництва є прибутковими, в той час як практично всі галузі тваринництва є збитковими. Рослинництво, особливо його зерновий підкомплекс, є «донором», що частково покриває своїми доходами збитковість тваринництва в багатогалузевих господарствах. Зміна співвідношення цін спостерігається між підприємствами сільського господарства та переробної промисловості і торгівлі, що виявляється в зменшенні питомої ваги виручки від реалізації сільськогосподарської продукції в оптових і роздрібних цінах на деякі продовольчі товари, що вироблені із сільськогосподарської сировини. В результаті відбувається перерозподіл доходів від сільського господарства на користь сфер переробки і торгівлі.

Враховуючи стратегічне значення АПК для розвитку економіки країни, необхідні нові підходи на шляху подолання кризи в агропромислового комплексу, і особливо в його основній сфері – сільському господарстві. Одним із напрямів подолання кризи є усунення нееквівалентності обміну між сільським господарством та іншими галузями реального сектору економіки. Ослабленню диспаритету сприятиме організаційно-економічний механізм підтримки сільського господарства, сформований на нових принципах, що враховують особливості агровиробництва, сприйнятливий до інновацій, формуючий ефективну кредитно-фінансову систему для підйому економіки сільгосптоваровиробників [4]. У діючій системі державного регулювання АПК спостерігаються серйозні збої. Диспаритет цін розвивається на фоні зменшення частки витрат, що спрямовуються на підтримку АПК у загальному обсязі витрат як державного, так і регіональних бюджетів. Проблема диспаритету цін необхідно вирішувати не лише шляхом збільшення субсидій і дотацій з бюджету, а іноді і через безпосереднє втручання в міжгалузеві взаємовідносини (встановлення жорстких тарифів на енергетичні ресурси природних монополій). У рамках продовольчої безпеки держави та враховуючи низьку купівельну спроможність населення, необхідне державне регулювання цін на деякі види продукції сільського господарства. Цінові відносини в АПК в умовах ринку мають ґрунтуватися на по-

єднанні вільного ринкового ціноутворення і державного регулювання цін; забезпеченні ефективності виробництва та прибутковості сільськогосподарських підприємств; стимулюванні науково-технічного прогресу.

У даний час ціни на матеріально-технічні ресурси формують основну частину витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Завдання полягає в тому, щоб, не вводячи жорстких обмежень у визначенні цін на промислові засоби виробництва для села, на першому етапі стримувати їхнє зростання, а потім поступово переходити до паритетності цін. Слід ввести граничні ціни на енергоносії і найважливіші види промислової продукції, що використовується в АПК. Такі ціни необхідно індексувати з урахуванням інфляції. Одночасно із введенням граничних цін мають бути встановлені економічні санкції за перевищення їх рівня і стимули за зниження. Зокрема, прибуток або граничну частку доходу, отриману від перевищення цих цін, слід вилучати для подальшого повернення споживачам продукції і штрафи в такому ж розмірі направляти до бюджету.

При виробництві нової техніки в перші два-три роки випуску слід виплачувати заводам-виробникам субсидії в розмірах, які знижували б оптову ціну техніки до рівня, прийнятого для села. Необхідно в цільових державних програмах визначити субсидії для сільських товаровиробників на придбання окремих видів техніки в розмірі до 50% їх вартості. Оскільки націнки торгово-посередницьких організацій зростають засоби виробництва на 25-50%, необхідно встановити граничні рівні націнок.

Необхідно ввести гарантовані (захисні) ціни на більшість видів сільськогосподарської продукції. Такі ціни потрібні для закупівлі продукції сільського господарства та для визначення обсягів доплат в ситуації, коли ринкові ціни є нижчими за гарантовані. Рівень цін може збільшуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів. Підтримку сільських товаровиробників шляхом застосування гарантованих (захисних) цін доцільно здійснювати в межах певних квот. Їхні розміри необхідно встановлювати щорічно, диференціюючи по видах продукції. Для введення гарантованих (захисних) цін було б потрібно виділення кредитів заготівельним організаціям. Порядок встановлення гарантованих (захисних) цін має передбачати щорічне укладання генеральної угоди про їхній рівень між урядом України і представниками сільських товаровиробників, а також організацій, що представляють інтереси споживачів продукції.

Одним із напрямів подолання монополізму переробних підприємств, що підтримують невиправдано низькі закупівельні ціни на сільськогосподарську сировину, є формування конкурентного середовища шляхом створення власної бази переробки на кооперативних принципах або інтегрованих структур (агрофірм, спілок, асоціацій і т.д.) [5].

Впорядкуванню ціноутворення на сільськогосподарську продукцію сприятиме поступове впровадження заходів, які протидіють завищенню роздрібних цін. Необхідно встанови-

ти граничний розмір торгівельних націнок на сільськогосподарську продукцію та продукти переробних підприємств. Це зменшить кількість посередників; вирівняє рентабельність сфер виробництва, переробки та реалізації продукції; підвищить платоспроможний попит населення. В ціни на продукти сільського господарства і переробної промисловості необхідно також вводити більш жорсткі показники якості, стимулювати випуск нових видів продукції.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі узагальнення.

Ціни на основні продукти харчування та сільськогосподарську сировину мають регулюватися. Основним регулятором повинна виступити держава. Важливо ввести державне регулювання цін на основні види матеріально-технічних ресурсів. Також необхідно ввести граничні ціни на енергоносії і найважливіші види промислової продукції, що використовуються в АПК. Такі ціни необхідно індексувати з урахуванням інфляції.

Література

1. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдучкий, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко [та ін.]; за ред. П.І. Гайдучького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.

2. Вдовиченко М.Х. Соціально-економічний розвиток села / М.Х. Вдовиченко, М.К. Орлатий. – К.: Урожай, 1989. – 152 с.

3. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми / О.М. Бородіна, С.В. Кирилюк, О.Л. Попова [та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О. М. Бородіної; Ін-т екон. та прогнозів. НАНУ. – К., 2008. – 264 с.

4. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому та зовнішньому ринках: наукова доповідь / за ред. В.М. Трегобчука, Б.Й. Пасхавера. – К.: Ін-т екон. та прогнозів., 2007. – 260 с.

5. Зміна фокусу аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед: зб. наук. праць / В. Меєрс, С. Дем'яненко, Т. Джонсон, С. Зоря [та ін.]. – К.: КНЕУ. – 2005. – 172 с.

6. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи / І.Г. Кириленко. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 452 с.

7. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки / А.Ф. Мельник. – К.: ІСДО, 1994. – 272 с.

8. Мельник С.І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села / С.І. Мельник – К.: ННЦ «ІАЕ», 2004. – 428 с.

9. Розвиток сільських територій України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 751 с.

Е.Е. ІБРАГІМОВ,
к.е.н., доцент, Кримський факультет Запорізького національного університету

Моделювання впливу інтелектуальних активів на ефективність корпоративного управління з орієнтацією на знання

У статті розглянуто постановку проблеми впливу збільшення витрат на інтелектуальні фактори на ефективність корпоративного управління. Розроблені й обґрунтовані принципові підходи до формування системи управління інтелектуальними активами на вітчизняних підприємствах, конкретизовані методичні аспекти до аналізу ступеня впливу процесу формування, нагромадження і використання інтелектуальних активів на результативність функціонування корпорації в умовах ринку, що розвивається.

Ключові слова: капітал знань, інтелектуальні активи, корпоративне управління, економічна власність, продуктивність інформації.

В статье рассмотрена постановка проблемы влияния увеличения расходов на интеллектуальные факторы и эффективность управления предприятием. Разработаны и обоснованы принципиальные подходы к формированию системы управления интеллектуальными активами на отечественных предприятиях, конкретизированы методи-

ческие аспекты анализа степени влияния процесса формирования, накопления и использования интеллектуальных активов на результативность функционирования предприятия в условиях развивающегося рынка.

Ключевые слова: капитал знаний, интеллектуальные активы, корпоративное управление, экономическая собственность, продуктивность информации.

In the article the statement of the impact of increased spending on intellectual factors on performance management. Developed and proved fundamental approaches to management knowledge assets of domestic enterprises, specific methodological aspects to the analysis of the impact of the formation, accumulation and use of intellectual assets to performance operation of the corporation in an emerging market.

Keywords: knowledge capital, intellectual assets, corporate governance, economic ownership, the productivity of information.